

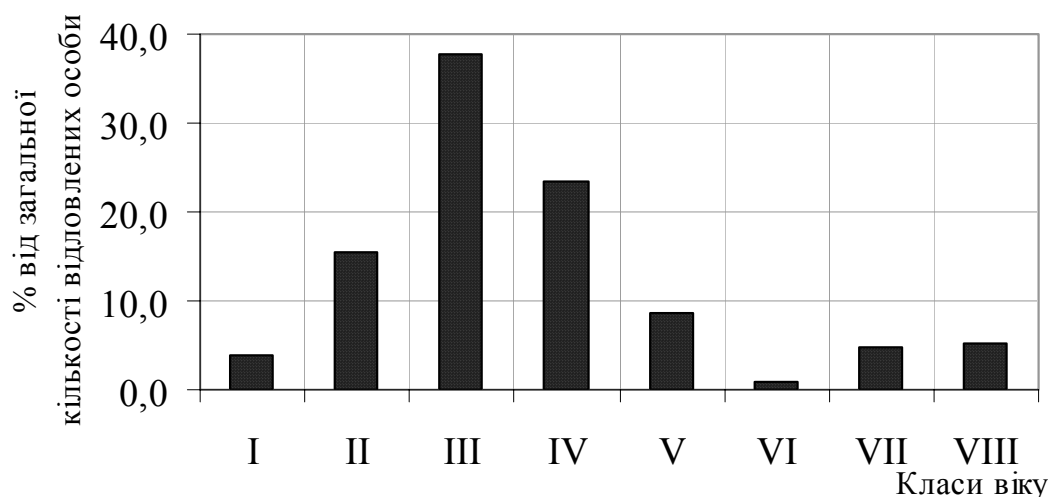


Рис. 2. Залежність чисельності дрібних ссавців від віку насадження

Найбільш чисельно дрібні ссавці представлені в II-IV класах віку. Зазначимо, що вплив віку насадження на чисельність та видове різноманіття дрібних ссавців близький (рис. 1-2).

Висновки. Видове різноманіття та чисельність дрібних ссавців пов'язані з віком насаджень. Представники родини мідицевих (*Soricidae*) в насадженнях віком понад 100 років обліками не зареєстровані. Насадження віком 41-60 років характеризуються багатим видовим складом (100 % зареєстрованих обліками видів) та високою чисельністю дрібних ссавців (близько 50 ос. на 100 пастко-діб). У насадженнях II-IV класів віку чисельність дрібних ссавців найвища (20,2-49,1 ос. на 100 пастко-діб).

Література

1. Булахов В.Л. Млекопитающие степных лесов и их значение// Вопросы степного лесоведения и охраны природы// Труды комплексной экспедиция ДГУ: Сб. научных трудов. – Днепропетровск: ДГУ. – 1977, вып. 8. – С. 138-143.
2. Виноградов Б.С., Громов И.М. Грызуны фауны СССР. Изд-ние 2-ое, доп. и испр. – Ленинград: Наука, 1984. – 273 с.
3. Загороднюк І.В. Польовий визначник дрібних ссавців України// Праці Теріологічної школи. – К.: Наука. – 2002, вип. 5. – 60 с.
4. Огнев С.И. Звери СССР и прилежащих стран. Том VII: Грызуны. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. – 720 с.
5. Татаринев К.А. Фауна хребетных Заходу України (екологія, значення, охорона). – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1973. – 258 с.

УДК 330.342:167

Здобувач В.М. Щербина¹ – Рада з вивчення продуктивних сил НАН України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕХАНІЗМУ ПЛАТИ ЗА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Розкриваються питання вдосконалення механізму платного природокористування. Подається класифікація платежів за користування природними ресурсами.

¹ Відділ проблем використання і охорони лісових ресурсів

Post-graduate V.M. Scherbyna – Council of study of productive forces of NAN of Ukraine

Actual questions of mechanism of pay for the natural use

The questions of perfection of mechanism of the requiring payment natural use open up. Classification of payments is given for the use by natural resources.

Важливою складовою економічної політики в галузі регулювання природного і економічного середовища є плата за природокористування. Мета даної плати спрямована на формування економічних відносин, які стимулювали б раціональне комплексне використання природних ресурсів, їх відтворення і у кінцевому підсумку сприяли зниженню ресурсомісткості кінцевого національного продукту та наповнення як державного, так і регіонального (місцевого) бюджетів.

Основою формування нового економічного механізму зі забезпечення розширеного відтворення природних ресурсів, їх охорони і регулювання раціонального використання є принцип платного, компенсаційного за змістом природокористування.

В умовах кардинальної зміни економічної ситуації виникла потреба у створенні принципово нової системи платежів, йдеться про систему, органічно пов'язану з економікою, з товарно-грошовими відносинами, з багатокладністю господарства і за основними параметрами адекватну найбільш поширеним і загально прийнятим світовим зразкам [1, с.46].

На сьогодні вже розроблена концепція платного природокористування. Її мета – забезпечення єдиних принципів розроблення відповідної нормативної бази для різних категорій природних ресурсів, оскільки останні взаємозв'язані у процесі використання. Основним завданням платного природокористування є визначення змісту і складу платежів за природні ресурси, порядку їх стягнення, розподілу між бюджетами різного рівня, а також використання відповідних коштів.

За допомогою платного природокористування можна розв'язати такі питання як:

- створення економічних умов для прискореного розвитку ринкових відносин у цій сфері та приведення всієї системи природокористування України у відповідність з практикою найбільш розвинутих країн і міжнародними стандартами;
- стимулювання комплексного, раціонального використання природних ресурсів і створення для нього відповідних науково-технічних передумов;
- забезпечення сталого і достатнього фінансування робіт з охорони та відтворення природно-ресурсного потенціалу, посилення на цій основі соціальних і екологічних функцій природних ресурсів;
- відтворення умов господарювання при використанні природних ресурсів різної якості та доступності;
- розширення інвестиційних можливостей щодо соціально – економічного розвитку територій з інтенсивним природокористуванням;
- забезпечення узгодження загальнодержавних інтересів з інтересами територій шляхом збалансованого розподілу коштів, одержаних від плати за природні ресурси, між державними і місцевими бюджетами;
- запобігання порушення встановленого режиму природокористування [2, с.68].

Таким чином, плата за природні ресурси вноситься у вигляді спеціальних зборів, податку (земельного, лісового тощо), одержаної плати, або в інших формах, передбачених законодавством. При цьому, суб'єкти, що взяли природні ресурси у володіння чи користування, сплачують податок (збір), а в оренду – відповідно орендну плату. Згідно зі Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про охорону навколишнього середовища" (1997 р.) ці платежі визначаються як "збори за використання..." [2, с.72].

У концепцію механізму плати за природні ресурси покладено рентний підхід до їх економічної (грошової) оцінки у широкому розумінні, а також існуючі закономірності ринкових форм господарювання в умовах товарно-грошових відносин і багатокладності економіки.

Важливим принципом побудови платежів за природні ресурси стало також відшкодування витрат на їх відтворення. При цьому економічний зміст таких витрат повинен визначатися з урахуванням особливостей відтворення, відновлюваності чи не відновлюваності та деяких інших ознак. Третім компонентом системи платежів розглядаються економічні санкції.

Відповідно до викладених передумов розмір і склад платежів за природні ресурси ставляться у залежність від [2, с.70]:

- їх якості, місце знаходження, комплексності, доступності цільового призначення;
- ціни реалізації продукції (послуг);
- витрат на охорону і відтворення;
- економіко-правового режиму природокористування.

Таким чином, у теоретичному і методичному аспектах доцільним є включення до механізму платності природних ресурсів трьох основних видів платежів:

- рентного характеру, що пов'язані з правами власника, з вилученням тієї частини доходу, яка не залежить від трудових зусиль виробника і визначається використанням відносно якісніших ресурсів;
- відтворювального характеру, що пов'язані з необхідністю фінансування природоохоронної діяльності та забезпечення потрібних темпів відтворювальних процесів;
- штрафного характеру, що є економічними санкціями за порушення встановленого режиму природокористування.

У подальшому, з урахуванням тієї термінології, що вже почала формуватися, вказані платежі визначаються як:

- платежі за користування природними ресурсами (розроблення родовищ, лісозаготівель, заготівель рослинної сировини тощо);
- платежі за відшкодування витрат на охорону і відтворення природних ресурсів (платежі за охорону і відтворення);
- платежі за нераціональне і понадлімітне використання природних ресурсів (економічні санкції) [2, с.70].

Так, платежі за користування природними ресурсами є формою реалізації економічних відносин між державою або іншим власником природних ресурсів, з одного боку, і суб'єктами господарської діяльності, що здійснюють їх експлуатацію, з іншого. Виходячи з методологічних передумов, такі платежі є засобом вилучення частини абсолютного і додаткового доходів

природокористувачів, тому вони мають складатися з фіксованих відрахувань від вартості продукції чи послуг, а також із змінних за величиною відрахувань, пов'язаних з диференційною рентою.

Диференційна рентна частина плати служить вирівнюванню економічних умов господарювання і не дає змоги природокористувачам одержувати невинновано високий прибуток за використання природних ресурсів, кращих за якістю і споживчою вартістю. До цієї категорії понять належать гірнича, лісова, земельна, водна ренти тощо. Причому мова, очевидно, не повинна йти про повне вилучення диференційної ренти, оскільки вона виконує роль регулятора інвестиційних процесів [3, с.89; 4.с.134].

Так, через ставки земельного і лісового податків, ставки інших ресурсів, у складі орендної плати або інших формах, передбачених законодавством, стягується плата за використання природних ресурсів. Вона може виступати як самостійна форма плати або входити як складова під час визначення єдиного показника з іншими видами платежів (наприклад, у складі тарифів на воду тощо).

Оплата за відтворення природних ресурсів, їх збереження і охорону є формою компенсації бюджетних та інших витрат власника чи користувача ресурсів на відновлення і підвищення якості природно-ресурсного потенціалу. Такі компенсаційні за змістом оплати включають також витрати на раціоналізацію використання природних ресурсів і розширення їх відтворення.

Оплату за охорону і відтворення природних ресурсів встановлюють у вигляді ставок, тарифів, такс та інших нормативних показників. Для відновлюваних видів природних ресурсів вони визначаються за нормативними витратами на охорону і відтворення, а для невідновлюваних – за витратами на їх виявлення, оцінку і підготовку до використання [3, с.90-92].

З метою посилення відповідальності підприємств та інших природокористувачів за порушення діючих норм і правил використання природних ресурсів встановлюється економічні санкції у вигляді штрафних платежів за понадлімітне і нераціональне використання природних ресурсів.

Розмір штрафів повинен забезпечувати умови, за яких порушення є невинновим з точки зору госпрозрахункових інтересів природокористувача. Як правило, штрафні платежі встановлюються у кратному розмірі відносно нормативних показників плати або відносно величини недоодержуваного прибутку.

Оплату за понадлімітне і нераціональне використання природних ресурсів (дикорослих рослин, тварин, мінеральних грязей, води тощо) у вигляді штрафів стягуються з прибутку, що залишається у розпорядженні природокористувача, із його приватних коштів.

Як висновок, доцільно зазначити, що механізм платного природокористування повинен постійно вдосконалюватись, особливо з огляду на перехідний стан економіки і специфіку одномоментного введення платежів (зборів) за природні ресурси. Становлення відповідного економічного механізму пов'язане з розробкою ряду фундаментальних науково-методичних проблем, і значною дослідною роботою з економічного обґрунтування оптимального рівня

платежів, пошуку досить ефективних способів розрахунку, контролю і вилучення платежів, а також доцільних схем розподілу відповідних коштів [1, с.49].

Література

1. Коваль Я.В., Антоненко І.Я. Економічна (грошова) оцінка природних ресурсів лісового фонду України: теорія, методологія, методика. – К.: РВПС України НАН України, 2004. – 163 с.
2. Міщенко В. Концепція платного природокористування в Україні// Економіка України. – 1993, № 7. – С. 68-73.
3. Хвесик М.А. Збагерська Н.В. Економічна оцінка природних ресурсів: основні методологічні підходи. – Рівне: Вид-во РДТУ. – 2000. – 194 с.
4. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.

УДК 630*17:630*164.7

Доц. О.П. Божок, канд. с.-г. наук;
асист. В.О. Божок, канд. с.-г. наук – НЛТУ України

УТОЧНЕННЯ ВИДОВИХ НАЗВ КАРІЙ, ЩО ІНТРОДУКОВАНІ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Розглядаються питання уточнення морфологічних ознак та таксономічної приналежності тих видів карій, що інтродуковані на територію України і можуть мати практичне значення для лісового господарства.

Doc. O.P. Bozhok; assist. V.O. Bozhok – NUFWT of Ukraine

Verification of typical named of *Carya*, that is introduced in territory of Ukraine

The questions of specification of morphological attributes and biological accessory those are considered. Kinds of *Carya*, that are introduced on territory of Ukraine and can have practical meaning for a wood facilities.

Рід Карія належить до родини горіхових (Juglandaceae), а сама назва *Carya* походить від грецького слова "каріон", тобто горіх [1]. У свій час видатний біолог та систематик К. Лінней не розглядав карію як окремий рід, а включав її до роду Горіх. Тільки в 1818 р. ця таксономічна група рослин була описана Т. Нутталом як окремий рід *Carya* [2], що включав 8 видів. Підставою для цього було те, що рід Карія відрізняється від інших представників родини суцільною серцевиною в деревині пагонів, кора старих дерев розтріскується і часто відшаровується тонкими шматками, що звисають по стовбуру, чоловічі суцвіття зібрані в пучки по 3-8 штук, а в горіха – поодинокі або зібрані тільки по два. Плід у роду Карія – ценокарпна кістянка з однією насінною, що має анатропний (обернений) зародок. Оплідень недостиглих плодів у всіх видів тришаровий. Він включає зовнішній шкірястий шар – екзокарпій, серединний соковитий шар – мезокарпій та внутрішній здерев'янілий шар – ендокарпій. Два зовнішніх шари звуться перикарпієм.

До цього часу систематика роду є надзвичайно дискусійною, немає певних даних про кількість видів у роді. Одні автори доводять їх кількість до 22 [3] чи 20 [4], інші стверджують, що їх 17 [5] чи 16-18 [2]. Це можна пояснити тим, що карія схильна до утворення гібридів при спільному зростанні, а тому видові ознаки чітко не виділяються.